

## **Aquarelleren 2020 – 2021.**

Kunstenaars hadden in hun eigen atelier verschillende mensen aan het werk die het hen mogelijk maakten, naar de maatstaven van sommige tijden, een enorme productie te kunnen voltooien. Het is bekend dat Rubens en Rembrandt veel leerlingen hadden, die het vak van begin tot het einde onder de knie moesten krijgen. Zij hadden ook graveurs en drukkers in dienst die hun werk door middel van de grafische druktechnieken konden vermenigvuldigen en verspreiden. Rondom deze kunstenaars ontstonden, wat we in de kunstgeschiedenis noemen, de zogenaamde 'scholen.' Tot aan de 19<sup>e</sup> eeuw waren de opdrachtgevers: de verschillende hoven, de kerk en later de burgerij.

Dit jaar gaan we enkele van deze scholen als bron gebruiken om tot een aantal werken te komen die de moeite van het aanzien waard zijn. De nadruk ligt op een van de moeilijkste onderdelen van de beeldende kunst; de mensuitbeelding. Je zult merken dat in verschillende tijden het ideaalbeeld van de mens nogal eens aangepast wordt. Tot ver in de 20<sup>e</sup> eeuw werkt deze visie door, er bestaat nog altijd zoiets als een 'ideaal' voorkomen of figuur, met name in de wereld van onze tijd waarin we dagelijks geconfronteerd worden met een enorm aantal visuele prikkels .

### **De Byzantijnse school. 5<sup>e</sup> t/m 14<sup>e</sup> eeuw**

Rond de 4<sup>e</sup> eeuw ontstaat er een scheuring in het Romeins Rijk. Het rijk wordt opgedeeld in het Oost- en het West- Romeinse Rijk. Het West- Romeinse Rijk valt al snel ten prooi aan oprukkende stammen uit het oosten en het noorden van Europa, met de val van Constantinopel in 1453 komt er een einde aan het voormalige Oost-Romeinse Rijk en het keizerrijk Byzantium. De Byzantijnse kunst heeft een aantal eeuwen, van de 6<sup>e</sup> tot 14<sup>e</sup> eeuw in west en zuid Europa, tot later in het oosten, lange tijd het mensbeeld bepaald.

Bekende uitingen van de Byzantijnse school zijn de mozaïeken in de St Vitale in Ravenna, de Russisch- en Grieks-Orthodoxe schilderkunst, mozaïeken in de St Marco te Venetië en de fresco's in de kerk van de verlosser en de Hagia Sofia in Istanboel.

### **Karolingische school. 8<sup>e</sup> t/m 10<sup>e</sup> eeuw**

Het hof van Karel de Grote in Aken was een verzamelpunt van cultuur. De grote aanjager was de Engelse monnik Alquinus, een leerling van de grote filosoof Beda. Zijn religieuze opleiding en zijn kennis van de 'Artes Liberalis' bezorgde de paleisschool van Karel in Aken een behoorlijke wetenschappelijke status. De verandering in de schilderkunst kwam vooral tot uiting in evangeliaria en psalteriums , gebedsboeken en getijdenboeken. Deze vorm van miniatuurkunst duurde bijna vier eeuwen en is een belangrijke stap geweest naar de herontdekking van de schilderkunst op grotere formaten in Europa.

Belangrijke getijdenboeken zijn: het evangeliarium van Karel de Grote, het Utrechts Psalterium, het Getijdenboek van Maria van Gelre, Codex Aureus van Canterbury, Book of Kells en de Codex Aureus van St Denis. Een voorbeeld van laat- Karolingische/ Romaanse kunst is het beroemde tapijt van Bayeux.

### **Kathedraalscholen. 11<sup>e</sup> t/m 14<sup>e</sup> eeuw**

Op de bouwplaats van de grote Gotische kathedralen stonden grote ateliers voor het maken van beeldhouwwerk, glasschilderkunst en smeedkunst, boekverluchting en ander klein werk werden vervaardigd in de scriptoria van de kloosters, centra van wetenschap en cultuur in Europa. De muren van de Gotische kathedralen hadden door de grotere vensters minder oppervlak dan in de Romaanse bouwkunst daardoor kwam de glasschilderkunst tot grote bloei. Toen de bouw afnam kwam de boekverluchting weer meer in de belangstelling.

De glasschilderkunst in de kathedralen van st Denis, Chartres, Amiens, Reims, York, Canterbury, Wells en Exeter zijn belangrijke bronnen voor de mensuitbeelding in het Gotische tijdperk.

### **De scholen van Siena en Florence. 13<sup>e</sup> t/m 15<sup>e</sup> eeuw.**

Tot aan 1300 schilderden veel schilders volgens de "Griekse manier", de invloed van Byzantium was nog steeds erg groot. Beeldhouwers en architecten namen echter, niet beïnvloedt door de Byzantijnse stijl, de Gotische stijl over. Deze sloeg begin 1300 over naar de schilders, een wisselwerking tussen Gotische en nieuwe Byzantijnse elementen was het gevolg. Siena en Florence, steden met een handelscentrum en een bloeiende nijverheid brachten veel schilders voort die in deze stijl werkten. Niet alleen de kerk maar ook de rijke handelsfamilies en rijke kloosterorden werden de belangrijkste opdrachtgevers. Grote altaarstukken op paneel en fresco's kwamen na een paar eeuwen in de vergetelheid te zijn geraakt weer in al hun briljante coloriet terug.

Belangrijke schilders uit deze periode zijn: Cimabue, Duccio, Giotto, de gebroeders Lorenzetti, Simone Martini.

### **Scholen in de Noordelijke Landen en de Vlaamse school 15<sup>e</sup> eeuw.**

Tot ver in de 15<sup>e</sup> eeuw bleef de boekverluchting een grote rol spelen in de schilderkunst, met als hoogtepunt het getijdenboek van de broer van de Franse koning: Duc du Berry, door de Gebroeders van Limburg, telgen van een goudsmidsgeslacht, waarschijnlijk uit Nijmegen. De combinatie van verschillende disciplines vertegenwoordigt in één persoon kwam vaak voor in die tijd. Albrecht Dürer was niet alleen schilder maar ook edelsmid en graveur. Door de wolhandel met Italië werd het Noorden, met name de steden Brugge en Gent behoorlijk welvarend en door die welvaart kon de burgerij schenkingen doen aan kerken en kloosters. Niet alleen geldelijke schenkingen maar ook schilderijen en beeldhouwwerken. De boekverluchtingen en het reisgedrag van de bevolking vormden de basis voor de ontwikkeling van de geografische landschappen met hun flora en fauna als achtergrond voor heilige personen en hun stichters, de rijke kooplieden. In Italië schilderde men uitsluitend met tempera, in Vlaanderen werd voor het eerst olieverf gebruikt. Dit bleef langer nat, daardoor kon men de kleuren zodanig mengen dat er een grotere realistisch effect werd bereikt. Het hoogtepunt uit deze Laatgotische periode zijn: 'het Lam Gods' van de gebroeders van Eyck en het: 'Isenheimer Altaar' van Mathias Grünewald.

Belangrijke schilders zijn: Jan en Hubert van Eyck, Rogier van der Weyden, Hugo van der Goes, Hans Memling, Jeroen Bosch, Mathias Grünewald en Albrecht Dürer.

### **Renaissancescholen in Italië 15<sup>e</sup> en 16<sup>e</sup> eeuw.**

Florence als handels- en zakencentrum beleefde vanaf de 15<sup>e</sup> eeuw een enorme bloei. Als het zakelijk goed gaat en het stadsbestuur voldoende financiën heeft om de stad te verfraaien dan gaat het ook goed met de kunst. In 1410 werd een van de Medici's beheerder van het vermogen van de paus, zijn zoon bouwde het vermogen verder uit en zo werd de familie schatrijk aan bankzaken en uieraard, de wolhandel. De Florentijnen werden in 1400 bedreigd door de hertog van Milaan, maar door een grote culturele overmacht en een sterk stadsbestuur bleef hen dit bespaard. De Medici's kregen langzamerhand de macht en brachten de stad tot een grote hoogte op het gebied van beeldende kunst, architectuur, literatuur en muziek. Het hof van Cosimo was een smeltkroes van schrijvers, beeldend kunstenaars, architecten en musici, die met elkaar in dispuut gingen over de klassieke oudheid, zijn geschiedenis, zijn filosofen en zijn kunst, kortom alles volgens de visie van de schrijver Petrarca: de wedergeboorte van de oudheid en Florence als het nieuwe Athene, de laatste telg van dit roemrijke geslacht stierf in 1737.

Kunstenaars waren vaak bedreven in verschillende disciplines, daarom in dit rijtje ook wat beeldhouwers.

Belangrijke kunstenaars zijn: Donatello, Lorenzo Ghiberti, Masaccio, Fra. Angelico, Piero della Francesca, Luca della Robbia, Andrea Mantegna, Giovanni Bellini, Titiaan, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafaël en Caravaggio.

### **Antwerpen, Amsterdam, Haarlem en Leiden 16<sup>e</sup> en 17<sup>e</sup> eeuw.**

Na de vrede van Munster, het einde van de Tachtigjarige oorlog, en de oprichting van de Verenigde Oostindische Compagnie en later de West Indische Compagnie zorgden voor een enorme rijkdom voor de Nederlanden. Amsterdam werd het belangrijkste handelscentrum van Europa. In het zuiden was de handel van de steden Gent en Brugge aan het verarmen door het verzanden van de belangrijkste toegang tot de Noordzee, het Zwin. Antwerpen daarentegen groeide ondanks de bezetting van de Spanjaarden en de Nederlandse blokkades van de Schelde, uit tot een belangrijke doorvoerhaven en cultureel centrum.

De vraag naar schilderijen was enorm, de kerk en vooral de rijkere burgerij kochten talloze werken tot meer en eerdere glorie van henzelf. Niet alleen de trots van de Republiek, verbeeldt in het landschap, maar ook Bijbelse- en Mythologische taferelen, pronkstillevens, historie- en schuttersstukken waren erg in trek.

Belangrijke schilders: Pieter Breugel, Peter Paul Rubens, Anthony van Dijck, Rembrandt, Frans Hals, Johannes Vermeer en Jan Steen. Op het hoogtepunt van de Spaanse macht was Velazquez de belangrijkste schilder van Spanje. In Rome ontmoette Velazquez de Franse schilder Nicolas Poussin. Door deze ontmoeting en het verblijf in Rome werd Poussin een van de belangrijkste Barokschilders van Frankrijk.

### **De Verlichting 18<sup>e</sup> eeuw.**

Na de Contra – Reformatie, het tegenoffensief van de kerk, met zijn enorme overdaad aan barokke schilder-, beeldhouwkunst en architectuur kwam er meer en meer een interieurkunst op, de Rococo, de overdaad bleef, de kerk behield zijn macht, maar werd toch langzamerhand ondergraven door de opkomst van een meer wetenschappelijk denken: ‘de Verlichting’. Er waren nog steeds lokale ateliers en scholen, maar heel veel schilders werkten ook autonoom. Er werden nog wel veel religieuze werken gemaakt, maar langzamerhand verschoof het wereldbeeld van een religieus naar een wetenschappelijk denken, door de ontdekking van Amerika, Australië en de ontsluiting van Azië en Afrika waren er steeds meer zgn. ‘Exotische’ invloeden zichtbaar in de beeldende kunsten. De invloed van de burgers en het verval van de absolute monarchie gaf nogal wat spanningen en die spanningen kwamen in 1789 tot een uitbarsting in de Franse Revolutie. Schilders gebruikten deze gebeurtenissen in hun werk, als propaganda voor de revolutie of als afschrikwekkende beelden van oorlog.

Belangrijke schilders: Tiepolo, Goya, David, Gainsborough, Liotard.

### **Romantiek en Realisme 19<sup>e</sup> eeuw.**

De Nazareners, Prérafaëlieten, het Oriëntalisme en het Symbolisme, scholen en stijlen uit de Romantiek. De vlucht uit de dichtbevolkte en vervuilde steden, weg van de industriële gebieden, terug naar de natuur, dit waren in het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw de belangrijkste beweegredenen voor de Romantiek. Mede onder invloed van Rousseau door zijn visie op: “De Nobele Wilde” stond het onderdompelen in een vaak overdreven natuurbeleving centraal. Door de kolonisatie kwam de westerse mens in aanraking met andere culturen, hierdoor kreeg men een enorme belangstelling voor het Midden- en het Verre Oosten, Afrika en China. Motieven uit deze culturen werden veelvuldig gebruikt in de schilderkunst, de mode en de literatuur. Ook was er veel aandacht voor het verleden met name de Middeleeuwen en de Oudheid. Napoleon had Egypte doorkruist en aan het eind van de 18<sup>e</sup> eeuw werden Pompeï en Herculaneum opgegraven. Naast al deze bronnen ontstond er ook heel veel belangstelling voor het occulte. De verhalen van Dracula en Frankenstein zijn geschreven in de 19<sup>e</sup> eeuw. Deze smeltkroes van stijlen leverde een aantal nieuwe termen op binnen de kunstgeschiedenis: Neostijlen en Eclecticisme d.i. een vermenging van stijlen. Na de Romantiek ontstond het Realisme, niet de historische, kerkelijke, mythische en adellijke figuren werden verbeeld, maar de gewone mens in al zijn 19<sup>e</sup> eeuwse ellende.

Belangrijke schilders: Delacroix, Ingres, Gericault, Friedrich, Constable, Turner, Koekkoek, Bosboom, Alma Tadema, Rosetti, Bierstad en Cole. Het realisme werd vertegenwoordigd door: Courbet.

### **Impressionisme 19<sup>e</sup> eeuw.**

Onder invloed van de natuurwetenschappen, met name de gedragingen van licht (Newton), de opkomst van de fotografie en de uitvinding van de verftube werden schilders uitgedaagd om een andere wijze van schilderen te gaan beoefenen nu de foto een heel gebied kon overnemen binnen het oeuvre, denk aan portretten, verhalende- en natuurfotografie. Oude foto's lijken, doordat men een klassieke achtergrond gebruikte en de modellen heel lang stil moesten staan, op de schilderijen van de Romantiek. De schilders gingen naar buiten om de werking van het licht vast te leggen op

een snelle manier. Hierdoor ontstond een schilderkunst die heel anders was van kleur, compositie en werkwijze. Het kleurenpalet was uitgebreider, de composities werden vaak op verrassende manieren afgesneden en de verf werd opgebracht met vlotte toetsen.

Belangrijke schilders: Degas, Manet, Monet, Renoir, Pissarro, Sisley, Breitner, Jongkind en Homer.  
Schilders van de Haagse school: Mesdag, Weissenbruch, Israëls, Mauve, gebr. Maris en Roelofs.

### **Expressionisme, abstracte kunst, Surrealisme. 20<sup>e</sup> eeuw.**

Om de grote hoeveelheid stijlen aan het begin en de eerste helft van de 20<sup>e</sup> eeuw te kunnen onderscheiden kunnen we deze indelen in drie grote gebieden. Het Expressionisme houdt zich bezig met de mensengemeenschap, onder invloed van het Realisme en het Impressionisme, de abstracte kunst zoekt naar de structuur en de opbouw van de werkelijkheid en het Surrealisme verdiept zich in het labyrint van de menselijke geest. De onderwerpkeuze, de snelheid van het schilderen en de persoonlijke betrokkenheid met het motief, wat eigenlijk voortkwam vanuit de Romantiek, waren de basis voor een schetsmatige opzet van de schilderkunst. De toetsen werden steeds grover en de kleuren steeds feller, soms was een flinke streek al genoeg om het optimale effect te bereiken. Het was een vluchtige manier van schilderen, expressie in plaats van impressie. Sommige schilders wilden daar wat meer vorm in aanbrengen met ofwel hele kleine toetsen, puntjes, of grotere kleurvlakken om de relatieve platheid, meer aandacht voor de compositie en de ontkenning van de ruimtelijkheid te benadrukken. Op deze wijze ontstond het pointillisme, de schilderijen van de Fauvisten, het Kubisme en het werk van Matisse. De Surrealisten maakten veelal gebruik van het realisme om hun dromen, angsten en andere kronkels van de menselijke geest zo adequaat mogelijk weer te kunnen geven. Het Surrealisme stond sterk onder de invloed van de ontwikkelingen in de psychiatrie en de psychoanalyse van Freud.

Belangrijke schilders: van Gogh, Cezanne, Gauguin, Matisse, Seurat, Soutine, Nolde, Kokoschka, Kandinsky, Picasso en Braque. Surrealisten: Dali, Ernst, Duchamp, Miro. Het werk van Chagall en Klee neemt een bijzondere plaats in.

### **De menselijke figuur in de 20<sup>e</sup> eeuw.**

De stijlen in de 20<sup>e</sup> eeuw kunnen min of meer herleid worden tot de drie voorgaande stromingen. Binnen het enorme bronnenmateriaal zijn er mogelijkheden genoeg om de schilderkunst verder te ontwikkelen.

Na de 1<sup>e</sup> wereldoorlog kwam er een hernieuwde belangstelling voor het Surrealisme door de oprichting van de Dada-beweging, de Pittura Metafysica en het magisch Realisme. Na de 2<sup>e</sup> Wereldoorlog brak een heftig protest los in de vorm van de École de Paris, de Cobrabeweging en het Amerikaanse Abstract Expressionisme. De menselijke figuur werd belachelijk gemaakt, uit elkaar getrokken en op een kinderlijke manier gepresenteerd. Na deze heftige bewegingen kwam er een beeldende kunst op gang die de consumptiemaatschappij op een kritische wijze onder de loep nam, de Pop – Art. Hier werd de mens afgebeeld in al zijn ‘gemaakte’ schoonheid, opgelegd door een materialistische maatschappij. Het realisme werd keihard gepresenteerd in de grote werken van het Foto- of Hyperrealisme, een kritisch antwoord op de glossy tijdschriften die steeds meer het dagelijks beheersten.

De kunst van de 21<sup>e</sup> eeuw, het Postmodernisme, is een kunst van citaten. Er wordt veel geleend en geherinterpreteerd, waarom ook niet? De mogelijkheden zijn te over en ondanks het citeren zijn bijna alle kunstdisciplines in staat om een hernieuwde visie op de wereld te los te laten.

Belangrijke kunstenaars: Corneille, Constant, Karel Appel, Jean Dubuffet, Willem de Koning, Rischard Hamilton, Roy Lichtenstein, Duane Hanson, Andy Warhol, Marlene Dumas, Robert Longo, Stephan Balkenhol, Jake & Dino Chapman, Joh Currin, Martin Honert, Elizabeth Payton en Luc Tuymans.

### **Onderwerpen.**

Het is niet de bedoeling dat alle teksten worden gelezen, maar dat er wel wordt gekeken naar het werk van deze kunstenaars en hun visie op de menselijke figuur. Kunstgeschiedenis beoefenen betekent veel plaatjes kijken. Ik heb geprobeerd om de 'Groten' uit het verleden naar voren te halen ter inspiratie. In dit seizoen staat de mensuitbeelding centraal, het is een lastig onderwerp, maar er leiden vele wegen naar Rome zoals te lezen is in het voorgaande stuk. Van alle genoemde schilders zijn er werken te vinden op het internet. Je moet je realiseren dat er binnen ons vakgebied een groot aantal mensen is die de realiteit graag zo fotografisch mogelijk weergeven en dat deze producten bij de leek aardig wat bewondering opwekken. Pinterest is wat dat betreft een forum dat het kijkgedrag van velen op een verkeerde manier beïnvloedt. De vraag: "Wat is nu eigenlijk kunst" houdt menigeen nog steeds bezig, omdat er geen enkele definitie is die het gehele gebied omvat. Kennis van de kunstgeschiedenis geeft de beoefenaar in ieder geval de kans om zijn of haar mening over beeldende kunst steeds verfijnder te nuanceren.

### **september, oktober.**

De straat en het winkelcentrum.

### **november, december**

Kinderspelen en sport.

### **januari, februari**

Theater, circus en kermis.

### **maart, april**

Het park, het dierenpark.

### **mei, juni**

Openbaar vervoer, het terras.

Mei 2020

André Verzijlbergh